

**ESP TALABALARINING KASBIY YOZMA NUTQ
KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING METODIK
MUAMMOLARI VA LINGVODIDAKTIK ASOSLARI**

Karoyeva Xilola Muinovna

Samarqand davlat texnika universiteti,

“Xorijiy tillar” kafedrası o‘qituvchisi

xilolakaroeva@gmail.com

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada ESP (kasbiy maqsadlar uchun chet tili) talabalarining kasbiy yozma nutq kompetensiyasini shakllantirish jarayonida yuzaga keladigan metodik muammolar va bu jarayonning lingvodidaktik asoslari tahlil qilinadi. Professional lingvodidaktika, janr tahlili va vazifaga asoslangan ta'lim nazariyalariga tayangan holda, maqolada ESP yozma ta'limining o'ziga xos qiyinchiliklari — avtentik materiallar yetishmasligi, hissiy omillar, sillabus-amaliyot uzilishi — ko'rib chiqiladi hamda ularni bartaraf etishning nazariy yo'llari asoslanadi.*

***Kalit so'zlar:** ESP, kasbiy yozma nutq, lingvodidaktika, metodik muammolar, vazifaga asoslangan ta'lim, avtentiklik.*

***Abstract.** This article analyzes the methodological problems and linguodidactic foundations of forming professional written speech competence among ESP (English for Specific Purposes) students. Drawing on professional linguodidactics, genre analysis, and task-based learning theories, the article examines the specific challenges of ESP writing instruction — lack of authentic materials, emotional factors, and the gap between syllabus and practice — and substantiates theoretical ways to address them.*

***Key words:** ESP, professional written speech, linguodidactics, methodological problems, task-based learning, authenticity.*

KIRISH

ESP (kasbiy maqsadlar uchun chet tili) yo'nalishida talabalarning yozma nutq kompetensiyasini shakllantirish klassik umumiy til o'qitishdan tubdan farq qiladi — bu yerda til o'quv predmeti sifatida emas, balki kelajakdagi kasbiy faoliyat vositasi sifatida o'rgatiladi. Shu sababli ESP yozma ta'limi o'ziga xos metodik qiyinchiliklarga duch keladi: umumiy til darsligi va materiallarining kasbiy kontekstga mos kelmasligi, o'qituvchilarning tegishli soha bilimidan yetarlicha xabardor bo'lmasligi, hamda talabalarning kasbiy janrlarga oid til vositalarini ongli ravishda o'zlashtirishi uchun zarur bo'lgan metodik yondashuvning yetishmasligi.

Bu muammolarni tizimli tahlil qilish va ularning yechimini nazariy asoslash uchun "lingvodidaktika" tushunchasiga murojaat qilish zarur — bu soha til o'zlashtirish jarayonining umumiy qonuniyatlarini o'rganib, metodikaning nazariy negizini tashkil etadi. Ushbu maqolaning maqsadi — ESP talabalarining yozma nutq kompetensiyasini shakllantirishdagi asosiy metodik muammolarni aniqlash va ularning lingvodidaktik yechimlarini ko'rsatishdan iborat.

ESP metodikasining lingvodidaktik asoslarini tushunish uchun "professional lingvodidaktika" (Professional Linguodidactics) tushunchasiga murojaat qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Krupchenko va Kuznetsov (2017) tomonidan ilgari surilgan bu yondashuvga ko'ra, chet tilini kasbiy maqsadlarda o'qitish alohida nazariy-metodologik negizga muhtoj — bu negiz an'anaviy metodikadan farqli o'laroq, mutaxassisning "lingvistik shaxsi"ni shakllantirishga qaratilgan bo'lib, kasbiy kontekstga selektivlik, xalqarolashtirish va ilg'or ixtisoslashtirish kabi tamoyillarga asoslanadi. Ushbu nazariya ESP ni faqat "o'quvchiga yo'naltirilgan yondashuv" (Hutchinson va Waters) sifatida emas, balki mustaqil lingvodidaktik yo'nalish sifatida ko'rish zarurligini asoslaydi.

Dudley-Evans va St. John (1998) esa ESP metodikasining rivojlanish bosqichlarini tahlil qilib, uning o'ziga xos xususiyatini o'quv ehtiyojlarini tahlil qilish (needs analysis) tamoyiliga asoslanganligida ko'rsatishgan — bu tamoyilga ko'ra, o'quv jarayonining barcha komponentlari (matn tanlash, mashqlar tizimi, baholash mezonlari) talabalarning aniq kasbiy ehtiyojlaridan kelib chiqib

loyihalashtirilishi lozim. Bu ikki nazariy manba birgalikda ESP yozma ta'limining lingvodidaktik negizini tashkil etadi: kasbiy kontekstga yo'naltirilganlik va ehtiyojga asoslangan loyihalash.

Salmani-Nodoushan (2020) ESP sohasining tarixiy rivojlanishini tahlil qilib, so'nggi ikki o'n yillikda tadqiqotchilarning nazariy masalalardan metodik va analitik tadqiqotlarga — xususan, janr tahlili va korpus tadqiqotlariga — burilganini ko'rsatadi. Ushbu tahlilga ko'ra, janr tushunchasi ESP tadqiqotlari va o'qitish amaliyotida markaziy o'rin egallagan bo'lib, ko'plab olimlar o'z tadqiqotlarida shu yo'nalishga tayanmoqdalar. Bu, ESP yozma nutqini o'qitishda nafaqat umumiy til ko'nikmalarini, balki muayyan kasbiy janrlarning diskursiv xususiyatlarini o'rgatish zarurligini ko'rsatadi — bu esa metodik jihatdan yangi, murakkabroq yondashuvni talab qiladi.

Shu bilan birga, Salmani-Nodoushan (2020) ESP kelajakda diskursiv, janrga oid, ijtimoiy va tashkiliy o'lchovlarni qamrab oluvchi kengroq epistemologik yondashuvni qabul qilishini bashorat qiladi. Bu — ESP o'qituvchilari uchun metodik muammoni ham anglatadi: ular endi nafaqat til, balki muayyan kasbiy sohaning diskurs xususiyatlarini ham chuqur bilishlari talab etiladi, bu esa ko'pchilik amaliyotchi o'qituvchilar uchun qiyinchilik tug'diradi.

Mirvokhidova (2026) ESP talabalarining yozma ko'nikmalarini rivojlantirishda vazifaga asoslangan ta'lim (Task-Based Language Teaching) doirasida avtentiklikning rolini tahlil qiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, avtentik materiallar va vazifalarga asoslangan yondashuvning integratsiyasi talabalarning motivatsiyasi, lug'at boyligi, janr sezgirliги va kommunikativ kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi. Biroq amaliyotda avtentik kasbiy matnlarni topish va ularni ta'lim jarayoniga moslashtirish o'zi jiddiy metodik muammo hisoblanadi — chunki bunday matnlar ko'pincha til darajasi jihatidan talabalar saviyasidan yuqori bo'ladi yoki soha-spetsifik terminologiyaga boy bo'lib, qo'shimcha tayyorgarlikni talab qiladi.

Yana bir muhim, kam o'rganilgan omil — hissiy omillarning ESP yozma ta'limiga ta'siri. Hu va Chen (2022) tibbiyot universiteti talabalari misolida

o'tkazgan tadqiqotida ijobiy hissiy holatning o'quv natijalariga ijobiy, salbiy hissiy holatning esa aksincha ta'sir ko'rsatishini aniqladilar. Bu topilma ESP yozma ta'limi metodikasida faqat kognitiv (bilim va ko'nikma) omillarga emas, balki talabalarning psixo-emotsional holatiga ham e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi — bu jihat an'anaviy ESP metodikasida deyarli e'tiborga olinmaydi.

ESP yozma ta'limining yana bir muhim metodik muammosi — bevosita o'qituvchilarning o'zlarining lingvodidaktik tayyorgarligi bilan bog'liq. Тевелевич (2005) o'z tadqiqotida "lingvodidaktik kompetensiya" tushunchasini alohida kasbiy-metodik kategoriya sifatida asoslab, uni til o'qituvchisi kasbiy kompetentligining ajralmas qismi sifatida ko'rsatgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'qituvchilarning lingvodidaktik atamalar va tushunchalar tizimini yetarli darajada o'zlashtirmaganligi ularning metodik faoliyatidagi muvaffaqiyatsizlikning asosiy sabablaridan biri hisoblanadi.

Bunga yaqin, Романова (2009) texnika OTMlarida mutaxassislarning kasbiy-kommunikativ tayyorgarligi tizimini tahlil qilib, bunday tayyorgarlikning yaxlit lingvodidaktik tizimga ega bo'lmasligi jiddiy uzilishlarga olib kelishini ko'rsatgan — xususan, metodologik darajada boshqaruv kontseptual bazasining ishlab chiqilmaganligi, turli yo'nalishdagi tadqiqotlar o'rtasida integrativ tizimning yo'qligi kabi muammolar aniqlangan. Bu ikki tadqiqot birgalikda shuni ko'rsatadiki, ESP yozma ta'limidagi metodik muammolarning ildizi ko'pincha talabalarda emas, balki o'qituvchi tayyorgarligining lingvodidaktik jihatdan yetarli emasligida yotadi.

O'tkazilgan tahlil ESP talabalarining kasbiy yozma nutq kompetensiyasini shakllantirishda bir nechta o'zaro bog'liq metodik muammolar mavjudligini ko'rsatadi: (1) o'quv materiallarining kasbiy kontekstga (janr xususiyatlariga) yetarlicha mos kelmasligi; (2) avtentik matnlarni tanlash va moslashtirishdagi amaliy qiyinchiliklar; (3) talabalarning psixo-emotsional holatining e'tiborga olinmasligi; (4) o'qituvchilarning lingvodidaktik tayyorgarligidagi yetishmovchiliklar.

Bu muammolarning lingvodidaktik yechimi — professional lingvodidaktika

tamoyillariga (ehtiyojga asoslangan loyihalash, kasbiy kontekstga yo'naltirilganlik), janr tahlili metodologiyasiga hamda vazifaga asoslangan ta'lim strategiyalariga tayangan kompleks metodik tizimni yaratishdan iborat. Bunday tizim nafaqat til vositalarini, balki kasbiy janrlarning diskursiv xususiyatlarini, talabalarning hissiy holatini va o'qituvchining lingvodidaktik tayyorgarligini ham o'z ichiga olishi lozim — faqat shunday kompleks yondashuv orqali ESP yozma ta'limidagi mavjud metodik uzilishlarni bartaraf etish mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Krupchenko A., Kuznetsov A. Professional Linguodidactics as the Cutting-Edge Advanced Approach to Foreign Language Teaching in TVET: ESP vs. CLIL // INTED2017 Proceedings. – Valencia: IATED, 2017. – P. 2863–2868.
2. Dudley-Evans T., St. John M.J. Developments in English for Specific Purposes. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
3. Salmani-Nodoushan M.A. English for Specific Purposes: Traditions, Trends, Directions // Studies in English Language and Education. – 2020. – Vol. 7, № 1. – P. 247–268.
4. Mirvokhidova M.X. Methods of Improving Writing Skills of ESP Students Through Authenticity in Task-Based Language Teaching // Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2026. – Vol. 13, № 5. – P. 1420–1423.
5. Hu N., Chen M. Improving ESP Writing Class Learning Outcomes Among Medical University Undergraduates: How Do Emotions Impact? // Frontiers in Psychology. – 2022. – Vol. 13. – Art. 909590.
6. Тевелевич А.М. Формирование лингводидактической компетенции студентов при изучении дисциплины «Теория обучения иностранным языкам»: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Екатеринбург, 2005. – 170 с.
7. Романова Н.Н. Лингводидактическая система профессионально-коммуникативной подготовки специалистов в высшей технической школе: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02. – М., 2009. – 384 с.